

Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi ve Avrupa Birliği'nde Güvenikleştirme¹

Barış GÜRSOY²

Arastırma Makalesi

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi: 18.11.2024

Kabul Tarihi: 17.12.2024

Research Article

Article History

Date of Application: 18.11.2024

Acceptance Date: 17.12.2024

Öz

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin (AB) dış ve güvenlik politikasının üretilmesinde ortaya çıkan süreçleri ve ona sıkıca bağlı birlik içi düzenlemelerin güvenikleştirme ve güvenliksizleştirme bağlamında bir değerlendirmesini amaçlamaktadır. Güvenikleştirme teorisini detaylarıyla irdelemek araştırmanın ana hedeflerinden biri değildir. Ancak çalışmada, teorinin kavramsal çerçevesi ve yönteminin kullanılmış olması nedeniyle kısaca yaklaşımın ana hatları ve temel kavramları açıklanacaktır. AB kuruluşundan itibaren dış ve güvenlik politikalarını belirlerken her zaman mevcut dönemin dinamiklerine reaksiyon vermeyi başarmış bir birliktir. 11 Eylül saldırılarının dünya genelinde ortaya çıkardığı güvenlikçi söylemlerin Brüksel tarafından da üretildiği anlaşılmaktadır. Söylem vatandaşlar tarafından kabul edilip başarılı bir güvenikleştirme ortaya koymaktadır. Çalışma, Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi ile belgenin yayınlanması sonrası Birliğin yaptığı düzenlemeler üzerinden güvenikleştirme girişimlerinin neticesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu hususta özellikle Eurobarometer tarafından AB vatandaşlarının tehdit algılarına dair yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Güvenikleştirme, Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi

European Security Strategy Paper and Securitization in European Union

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate the processes that emerge in the formulation of the foreign and security policy of the European Union (EU) and the intra-union arrangements that are closely related to it in the context of securitization and desecuritization. Evaluation of the securitization theory is not one of the main goals of this research. However, since the study is based on the conceptual framework and method of the theory, the main lines and basic concepts of the approach will be briefly explained. The European Union has always managed to react to the dynamics of the current period while determining its foreign and security policies since its establishment. It is understood that the discourses created by the September 11 attacks around the world are also produced by Brussels. It is clear that, these discourses are accepted by EU citizens and reveals a successful securitization. The study aims to evaluate the results of the securitization initiatives through the European Security Strategy Paper and the regulations made by the Union after the publication of the document. In this regard, the research conducted by Eurobarometer on the threat perceptions of EU citizens were examined.

¹ Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalında hazırlanan ve sunulan "Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvenliksizleştirme Süreci" başlıklı tezden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi,
e-posta: baris.gursoy@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0537-3511.

Keywords: European Union, Securitization, European Security Strategy Paper,

1. Güvenlikleştirme Kuramı

Güvenlikleştirme yaklaşımını tüm detaylarıyla açıklama çabasına girmek bu çalışmanın temel amaçlarından birisi değildir. Ancak çalışmada kullanılan bir teorik çerçeve olması bakımından yaklaşımın önemli unsurlarına değinmekte yarar vardır. Devleti ve ulusal güvenlik nosyonunu merkeze alan güvenlik anlayışının ötesine geçmeyi hedefleyen Kopenhag Okulu'nun temsilcileri 1980'li yıllarda başlayan çalışmalarını, 1998 yılında yayınladıkları "Security: A New Framework For Analysis" isimli kitapla sistematik bir şekilde ortaya koymuşlardır. Buzan, Weaver ve Jaap de Wilde çalışmalarında güvenlik kavramına yeni bir bakış açısı ve kavramın irdelenmesine ilişkin yeni bir yöntem önermişlerdir. Yazarlar güvenlik çalışmalarına yeni bir soluk getirirken; güvenlik çalışmalarına entelektüel ve disiplinler-arası bir yaklaşım sunmuşlardır. Bu yaklaşım daha sonra farklı uzmanların katkılarıyla daha fazla zenginlik kazanmıştır. Neticede "güvenlikleştirme", içinde tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, dil bilimi, siyasal iletişim, anlam ve sembol bilimi gibi farklı disiplinlerden yararlanan bir kuram haline gelmiştir. Ortaya çıkan bu disiplin çeşitliliğiyle birlikte uluslararası ilişkiler yazımında hatırı sayılır sayıda çalışmada kullanılan bir kuramsal ve kavramsal çerçeve olmuştur.

Yazarlar amaçlarını, korunması gereken "şey"e (referans nesne) yönelik askeri ve askeri olmayan tehditlerin güvenlikleştirilmesini ortaya çıkarmak olarak belirtmişlerdir (1998:4-5). Bir yandan güvenlik ile askeri sorunlar arasındaki bağın gevşetilmesi gereğini tanımakta, diğer yandan da güvenlik sorunları alanı ile normal politika alanı arasında ayırım yapmayı sağlayacak bir kriterin geliştirilmesi gereğini ileri sürmektedirler (Ağır,2022 :88). Kopenhag Okulu'nun bir diğer önerisi güvenliğin genişletilmesine ilişkin tartışmalara dair sunduğu sektörler yaklaşımıdır. Buna göre güvenlik askeri, politik, toplumsal, ekonomik ve çevre sektörleri şekilde bir ayrışmaya tabi tutulmuştur. Sektörler şeklinde yapılan ayırım herhangi bir konu hakkındaki güvenlikleştirme sürecinin analizinde kolaylık sağlayacak bir sınıflandırmaya olan ihtiyaçtan ileri gelmektedir. Böylece korunması gereken "şey" ile ona yönelik tehdit arasındaki ilişkinin daha düzgün yapılmasına olanak sağlamaya çalışmışlardır.

Güvenlikleştirme yaklaşımı araştırmacılara bir kavramlar seti ve yöntem sunmaktadır. Yaklaşımın temel kavramları "referans nesnesi", "güvenlikleştirici aktör" ve "dinleyici"dir. Yöntem ise "söylem analizi"dir. Referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve dinleyici arasındaki bağ, söylem ile kurulur. Kuramdan faydalanan araştırmacının işi söylem analizi ile söz konusu ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Ancak yaklaşımın diğer bir önemli önermesi başarılı güvenlikleştirmenin kriteridir. Başarılı bir güvenlikleştirmenin gerçekleşebilmesi bazı koşulların tespitini gerektirir. Buna göre güvenlikleştirilen bir meselenin güvenlikleştirici aktör tarafından "ifade edilmesi"; bu ifadenin dinleyici tarafından "kabul edilmesi ya da onaylanması" gerekmektedir. Bu kabulün ardından ise normal işleyen süreç içinde bir politika değişikliğinin ortaya çıkması gerekmektedir.

Güvenlikleştirme her şeyden önce güvenlikleştirici aktörün tehdidi tespit etmesinin ardından ilgili söylemi kurgulamasıyla başlar. Haliyle süreci başlatan güvenlikleştirici aktördür. Aktör söylemi üretirken sahip olduğu otorite, ikna kabiliyeti, izahının sağlam temellere dayanması, zamanlama, sunumun niteliği, kitleyi etkileme kapasitesi, kurduğu cümleler içinde geçen kelimelerin hem anlam hem de cümle içi yerleşim seçimleri önem kazanmaktadır. Güvenlikleştirmenin başarısı bir anlamda aktörün becerisinden geçmektedir. Kendi duygu ve düşünceleri (korku, telaş, endişe de dahil olmak üzere) ile ihtiyaç ve çıkarlarını kitlesinin

hassasiyetlerine yapacağı vurgularla birleştirebilmelidir (Balzaq, 2005:184). Neticede başarılı bir güvenlikleştirme süreci, ilgili konunun politik alandan güvenlik alanına geçirilmesi halinde gerçekleştirilmektedir (Ağır, 2023:137).

Kuramın ikinci unsuru “referans nesne”dir. Akla gelebilecek hemen her konu bir güvenlikleştirme konusu olabilir. Özellikle 11 Eylül’den sonra bir “güvenleştirme çağı” yaşadığımız söylenebilir (Ohana, 2007:2). Dolayısıyla sonsuz sayıda referans nesneden söz etmek mümkündür. Referans nesne “kıymetli ve korunması gereken”dir. Referans nesne tehdit altında olmaktadır. Referans nesnenin tehdit altında olduğu iddiasıyla ortaya çıkan ve bunu ifade eden güvenlikleştirici aktör, referans nesnenin ihtiyacı olan korumanın sağlanmadığı durumda toplumun bundan büyük zarar göreceğini anlatır. Ayrıca referans nesnelere varlıklarını sürdürmek anlamında büyük bir meşruiyete sahiptirler.

Kuramın bir diğer ayağını “dinleyici” oluşturur. Dinleyicinin güvenlikleştirici aktörün girişimine vereceği onay ya da ret durumu güvenlikleştirmenin neticesini tayin edecektir. Zira bir meselenin güvenlikleştirilmesi, dinleyicinin sorunu bir güvenlik meselesi olarak görmeye başlamasıyla mümkündür (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998:34). Dinleyici açısından sorun bir güvenlik meselesi olarak kabul görmezse, güvenlikleştirici aktörün söylemi bir güvenlikleştirici hamle ya da girişimden öteye geçemez (Şahin, 2004:90).

Güvenleştirici aktör, referans nesne ve dinleyici arasındaki bağ dil – yani söylem – ile kurulmaktadır. Dil, sosyal ilişkileri tanımlarken; kendimiz dışındaki dünyayı konuşmaya ve anlamaya yarayan en kıymetli aracımızdır (Huysmans, 2002:45). Güvenleştirme kuramı yöntem olarak söylem analizini benimsemiştir. Bu noktada başarılı güvenlikleştirme için güvenlikleştirici aktörün söylemsel başarısı ne kadar önemliyse; güvenlikleştirmeyi irdeleyen araştırmacı için de aktörün ürettiği veya ifade ettiği söylemin analizi o kadar önemlidir. Zira kuramın temel üç unsuru arasında bağ kurması ve özneler arasındaki etkileşimi belirlemesi bakımından söylemin incelenmesi başlıca yöntemdir. Bir referans nesnenin tanımlanması ve ardından kim ya da ne tarafından, nasıl tehdit altında olduğunun ortaya çıkarılması için uygulanacak yöntem söylem analizidir (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998: 176-177).

Daha önce güvenlik meselesi olarak görünmeyen ve politik olan bir meselenin söylemle politik alandan güvenlik alanına taşınması durumu bize güvenlikleştirmeyi verir. Güvenleştirme ile daha önce politik alanda yer alan bir konu “acil tedbir” olmayı gerektiren (mecbur bırakan) yaşamsal bir tehdit olarak sunulur. Bu durum aynı zamanda normal politik süreçlerin çizdiği alanın dışına çıkmak bakımından meşrulaştırıcı bir fonksiyon da üstlenir. (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998:4). Konu eğer bir güvenlik meselesi haline getirilmiş ise diğer sorunlardan daha önemlidir ve ele alınma önceliği bulunmaktadır. (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998:24). Bu noktada güvenlikleştirici aktörün sorunu “yaşamsal tehdit” olarak tanımlaması büyük önem taşır. Basit bir şekilde söz konusu tanımlama ifadesi şu anlamı taşır: Sorun halledilmezse geri kalan her şey anlamını yitirecektir ve her şey için çok geç olacaktır (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998:4). Bu tür bir söylem formülasyonunda olağan akışındaki politik süreç sapmaya uğrayacak ve sorun olağanüstü tedbir ve yöntemlerle ele alınmaya başlanacaktır. Dinleyicinin onayı ile birlikte konu bir güvenlik meselesi haline gelir. Burada konunun hakikaten bir güvenlik meselesi olup olmadığına bakılmamaktadır. Esasen önemli olan söz konusu sorunun tehdit olarak ifade edilmesindedir. Bir aktörün tespit ettiği tehdidi yaşamsal olarak tanımlaması ve bu tanımlamasının kabul görmesiyle olağan sürecin ya da normların dışında eylemler yapabilecek duruma gelmesi noktasında güvenlikleştirme gerçekleşmiş demektir (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998:24-25). Dolayısıyla güvenlikleştirme siyasi aktörler açısından arzulanabilecekleri caydırma, kontrol, otoriteyi güçlendirme gibi niyetleri açısından ya da planladıkları eylemlerine meşruiyet

sağlayacak bir araç ya da yöntem olarak kullanılma potansiyelini barındırır (Vuori, 2008: 76).

2. Avrupa Birliği'nde Güvenikleştirme Tartışmaları

Avrupa Birliği (AB) modern devletler zamanının en heyecan verici bütünleşme hareketidir. Bugün yakaladığı bütünleşme seviyesi, üzerine inşa edildiği değerler ve ilkeler seti ile tarihi arka planı AB'yi diğer tüm bütünleşme ve bölgeselleşme hareketlerinden ayırmaktadır. AB'ni kuran ve yöneten irade için bütünleşme kıtanın yüzlerce yıllık hikayesi içinde geçen savaşlar, kıtlık, göç, salgınlar, iklim sorunları, otoriter yönetimler, baskılar, ardı arkası kesilmeyen devletler arası sorunlara karşı icat edilen bir barış ve refah kurma projesidir. Bir anlamda 1950'ler öncesi Avrupası'nın yaşadığı sorunların tekrar yaşanmaması için uygulanan bir reçetedir. Bugün gelinen noktada – tüm sorunlarına rağmen – çoğu geçmiş dramlarının Roma Antlaşması'ndan beri yaşanmadığı düşünülürse reçetenin işe yaradığı söylenebilir. Dolayısıyla AB gibi kıtada barış tesisinde önemli rol oynamış bir yapının korunması gerektiği, yani “referans nesne” olması neredeyse kaçınılmaz bir durumdur. AB ya da bütünleşme bir referans nesnesiyken; AB, diğer yandan bir güvenikleştirici aktördür. Bu noktada güvenikleştirici aktör olarak “Brüksel” adlandırmasını yapmak yerinde olacaktır. Brüksel, güvenikleştirici bir aktör olarak doğal olarak referans nesnesini “AB” ya da “bütünleşme” olarak görmektedir. Diğer taraftan Brüksel için bir başka önemli referans nesne Birlik vatandaşlarıdır. Birliğin referans nesne olarak varlığını devam ettirebilmesi, vatandaşların Birliğe olan olumlu bakış açısıyla mümkündür. Birlik, meşruiyetini vatandaşlarından almaktadır. Vatandaşlarının güvenliğini (siyasi, ekonomik, sosyal ve bireysel anlamların tamamıyla) sağlayabilme becerisi Birliğin öncelikli sorumluluğundadır. Haliyle Birlik, konjonktürle olarak ortaya çıkan güvenlik sorunları karşısında, dünü ve bugünü aşan (iklim krizi gibi) ya da bölgesel veya küresel tehditlere cevap verebilmek durumundadır.

Soğuk Savaş, Batı Avrupalıların tehditleri genel olarak doğudan algıladıkları bir dönemdir. Bu dönemde güvenikleştirmeler Sovyet tehdidi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi güvenlik ve tehdit ile ilgili yeni bir perspektif ihtiyacı doğurmuştur. Avrupa'nın çok yönlü tehditlere karşı tutumunu ortaya koyması gerekmiştir. Örneğin, 1992 yılında ilan edilen Lizbon Hedefleri hem jeopolitik çıkar alanlarını tanımlaması hem de tehdit türlerini sıralaması bakımından önemli bir başlangıçtır (Bindi, 2010:27-28). Böylece, Birliğin genişletilmiş güvenlik gündemine ilişkin güvenikleştirme girişimleri başlatılmıştır. Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan yaklaşık on yıllık dönemde öncelikle bütünleşmenin geldiği seviyenin korunması ve buna bağlı olarak yeni genişleme hamleleri sırasında karşılaşılabilecek sorunlarla mücadelenin altı sıklıkla çizilmektedir. Diğer yandan 1990'larda dönüşüm içindeki ve taşların yerine tam oturmadığı Rusya ile Orta Doğu dış tehditler olarak sıralanmaktadır. Ayrıca iklimle ilgili riskler, organize suç ve mafya gibi kimi tehditler vurgulanmıştır. Burada sıralanan tüm tehdit türleri AB'nin temel değer ve ilkelerini tehdit eden konularıdır (Larsen, 2004:74). Bu söylem itibarıyla AB'nin bizzat kendisinin bir referans nesne olma yoluna girdiği söylenebilir.

AB'de güvenikleştirmenin öncü referans nesnelerinden biri birliğin sınırlarıdır. Sınır çizmek başlangıç seviyesinde ama çok güçlü bir güvenikleştirmedir. “Öteki” ve “kendini” ayırımı ortaya koymaktadır. Bu ayırım devletlerde olduğu gibi AB'nin dış politika formülasyonları için de geçerlidir. Dış politika söyleminde ötekinin varlığı hem referans nesneyi tanımlar hem de referans nesnenin neyle karşı karşıya olduğunu anlatan bir durumdur. Referans nesneyi tehdit eden öteki sınırların ötesinde bırakılır. Konumuz olan AB için sınırlar

genişleme dalgalarıyla değişiklik göstermiştir. Sınırların “öteki”yi belirlerken kimliğin inşasına katkı verdiğini düşünülürse AB’nin temel değer ve ilkeleri sıkıca korunurken dinamik bir kimlik inşası olduğu söylenebilir. 2004 ve 2007 yıllarındaki genişleme dalgalarıyla birlikte Birliğe dâhil olan 12 yeni üye, Birlik sınırlarını genişletmiştir. Birliğin daha fazla iç tutarlılığa odaklanması gereken bir döneme işaret etmektedir. Zira mevcut genişlemenin mucidi ve yürütücüsü olan Brüksel için bu meydan okuma niteliğindeki genişlemenin neticesinde bütünleşmenin zarar görmemesi son derece hayatidir. Birlik, söz konusu genişlemelerle büründüğü yeni formda, yeni sınırları ve yeni komşuları özümserken; bu yeni formun doğuracağı iç ve dış güvenlik siyasetini de yeniden gözden geçirmek durumdadır. Çünkü Avrupa bütünleşmesi ile Avrupa’nın güvenliği birbirine kuvvetle bağlıdır ve Avrupa’nın en önemli güvenlik kurumu AB’nin kendisidir (Weaver, 2000: 260). AB’nin güvenliği iç içe geçmiş dairelere benzetilirse, en iç daire AB’nin genişletilmesidir (Hettne, 2008:93).

Lizbon hedeflerinin arkasından Maastricht Antlaşması, AB’de güvenlikleştirme girişimlerinin kurumsal olarak aratmaya başlamasını beraberinde getirmiştir. Bu girişimlerin ortaya çıkmasında doğal olarak Balkanlardaki çatışmaların etkisi büyüktür. Örneğin, Petersberg Görevleri’nin ilanı ile askeri olanakların ve operasyonel yeteneklerin artırılması öngörülmüştür (Manners, 2002:4). Bir referans nesne olarak AB projesi vatandaşlarına demokratikleşme ile “barış”, yönetim ile istikrar, ekonomik bütünleşme ile refah getirmek zorundadır. (Manners, 2002:25). Gerçekleştirilen genişlemelerin Brüksel’in bu üç temel sorumluluğuna zarar vermeyecek nitelikte olması beklenir. Esasen aday ülkelerde tam üyelik için aranan şartların yerine getirilmesi zorunluluğu bu yüzdendir. Eğer bir aday ülke, kriterleri yerine getirmeden üye olursa bütünleşmeyi – yani AB’yi – tehlikeye sokacaktır. Çünkü AB ile yaratılan “barış, istikrar ve refah” alanının korunması yeni üyelerin başarılı uyumuna bağlıdır (Mitsilegas, Monar ve Rees, 2003:128). Brüksel için AB’nin güvenliğini sağlamak başlıca sorumluluklardan birisidir. Komisyon için antlaşmalarının gardiyanı tanımlaması bu anlamda son derece anlamlı ve yerindedir.

3. 11 Eylül Olayları ve AB’nde Yükselen Güvenlikleştirme Söylemi: Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi (AGSB)

Güvenlikleştirme kuramına göre güvenlikleştirmenin başarıya ulaşması, dinleyici kitlenin duygu ve düşünceleri etrafında ortaya çıkacak “onay” ya da “ret” durumuna bağlı olduğunu ifade edilmişti. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) askeri ya da askeri nitelikte olmayan reaksiyonlar verebilen bir oluşumdur (Nunes, 2011:12). Petersberg Görevleri ile tamamen AB sınırları dışındaki olaylara müdahale etmek üzere bir sorumluluk almıştır. Ancak 11 Eylül saldırıları sonrasında OGSP’nin kapsam ve niteliğinin sorumluluklarıyla birlikte değiştiğini görmekteyiz. Öncelikle en can alıcı nokta OGSP’nin dış kriz yönetimlerinin yanında AB vatandaşlarını koruma misyonu da üstlenmiştir (Zhussipbek, 2009: 154). Aşağıdaki tabloda 2003 yılı ilkbaharından 2004 yılı sonbaharına kadar hazırlanan dört Eurobarometer raporunun sonuçları derlenmiştir. Buna göre AB vatandaşları, 11 Eylül saldırılarının ardından OGSP’ye karşı olumlu bir tutum içindedirler. Bu olumlu bakış açısı OGSP’yi iç güvenlikle ilgili konularda da yetki ve sorumluluk sahibi yapmaya götürecektir kamuoyu desteği olacaktır.

Tablo 1: 2003-2004 yılı Eurobarometer (Eurobarometer 62, Autumn 2005) araştırmalarında AB vatandaşlarının görüşleri³

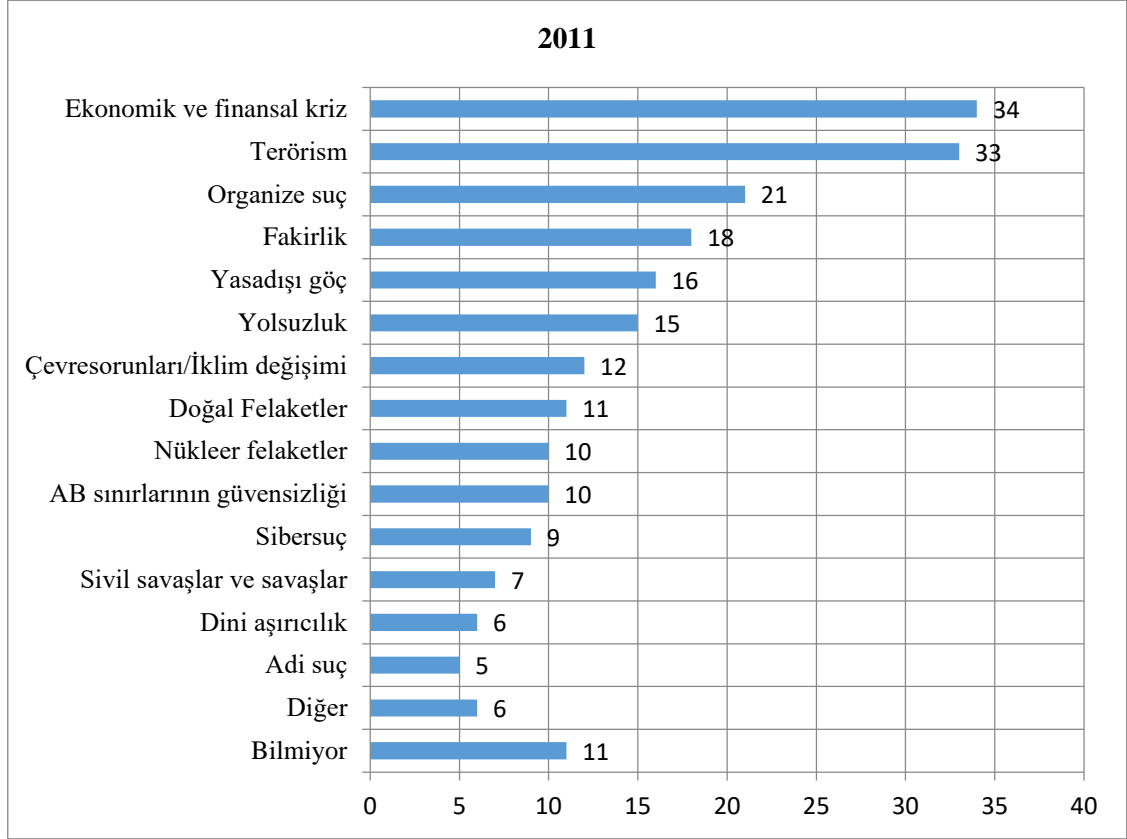
	EB59	EB60	EB61	EB62
	2003 Bahar	2003 Sonbahar	2004 Bahar	2004 Sonbahar
Bir uluslararası kriz ortaya çıktığında AB üyeleri ortak pozisyon almalıdır	%83	%81	%82	%83
AB, bazı üyelerinin niyetleriyle örtüşmese dahi her üye devlette insan haklarını garanti altına almalıdır	%79	%76	%79	%83
AB dış politikası ABD dış politikasından bağımsız olmalıdır	%77	%73	%77	%82
AB, bazı devletlerin niyetleriyle zıtlaşır olsa da dünya çapında insan haklarının korunması için çalışmalıdır	%76	%74	%76	%79
AB Birlik dışındaki insanlara yönelik olarak ortak bir göç politikasına sahip olmalıdır	%71	%71	%71	%76
AB sığınma talep edenlere karşı ortak sığınma politikasına sahip olmalıdır	%70	%71	%70	%75
AB'nin bir uluslararası kriz ortaya çıktığında çabucak sorunlu yere gönderebileceği bir hızlı askeri reaksiyon gücüne sahip olmalıdır. (rapid military reaction force)	%69	%69	%70	%71
AB'nin BM Güvenlik Konseyi'nde kendi sandalyesi olmalıdır.	%68	%64	%66	%71
AB'nin ortak AB pozisyonları hakkında konuşacak bir dışişleri bakanı olmalıdır.	%64	%63	%64	%67

AB 1990'lı yılları başarılı genişleme ve derinleşme hamleleriyle tamamlarken; Balkanlardaki çatışmalarda ise karnesi son derece zayıftır. Brüksel, yeni yüzyılı ise Soğuk Savaş'ın bitişinden daha büyük bir meydan okuma ile karşılaşmıştır. 11 Eylül saldırıları ve Londra (2005) ve Madrid (2005) saldırıları AB vatandaşlarının güvenlik sorunlarına bakışını tavin etmiştir. Saldırlardan hemen sonra terörün en büyük korku olarak ortaya çıktığı görülürken; zaman içinde diğer tehdit türlerinin vatandaşların algısında artıp azaldığını görmekteyiz.

³ Barış Gürsoy, "Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güveniksizleştirme Süreci", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ss.100-101.

Aşağıdaki grafikte 11 Eylül saldırılarından on yıl sonra Eurobarometer'ın hazırladığı rapordan yararlanılarak oluşturulan grafikte, katılımcılara güvenliklerine yönelik tehditler sorulmuş ve oranlar şu şekilde ortaya çıkmıştır:

Şekil 1⁴: AB vatandaşlarının güvenliğine yönelik en önemli tehditler hangileridir?
(Special Eurobarometer, 2011:18)

Avrupa bütünleşmesi süreci güvenlikleştirmenin sıklıkla ve – doğal olarak – mevcut koşulların ortaya çıkardığı tehditler üzerinden gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Çevre ve iklim sorunları, göç, salgın hastalıklar gibi zamanın ve uluslararası sistemin yapısının ötesindeki tehditlerin güvenlik söyleminin içinde yer almaktadır. Ancak güvenlikleştirmenin “aciliyet” nosyonu bakımından ani, şiddetli ve travmatik durumlar en güçlü güvenlikleştirmelere neden olmaktadır. 11 Eylül saldırıları ve arkasından aynı karakterde gerçekleşmiş olan Londra ve Madrid saldırıları, Brüksel’i güçlü bir güvenlikleştirici aktör olarak ortaya çıkarmıştır. Saldırıların arkasından başarılı güvenlikleştirmelere tanıklık edilmiştir. Güvenlikleştirmenin neticelerini kurumsal, hukuki ve siyasi olarak gözlemlemek mümkündür. Saldırıların akabinde düzenlenen zirvelerin sonuç bildirgelerinde, iç güvenlikle ilgili alınan tedbirlerde, serbest dolaşım ile ilgili düzenlemelerde 11 Eylül’ün ortaya koyduğu güvenlik odaklı bakış açısının kalın izlerini görülmektedir. 2002 yılında yayınlanan Avrupa Güvenlik ve Strateji Belgesi (AGSB) AB’nin 11 Eylül olaylarına bakış açısı kadar, yeni

⁴ Barış Gürsoy, “Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği’nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güveniksizleştirme Süreci”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014, s.103.

yüzyıla dair yapılan tehdit değerlendirmelerine verilecek cevaplar niteliğindedir. Belgeyi özel kılan bir diğer husus da toplam 25 bağımsız ülkenin bir güvenlik doktrinine imza attığı tek örnek olmasıdır (Haine, 2008:49). 2000'lerin ilk on yılı içinde yapılan çok sayıda Birlik içi düzenleme AGSB ile uyumludur (Schroeder, 2009:493). Amerikan 11 Eylül'ü, Londra ve Madrid saldırıları Brüksel için "olağanüstü" bir duruma işaret etmektedir. Söz konusu olağanüstü vaziyet de olağanüstü ve acil tedbirler gerektirmektedir. 11 Eylül sonrasında Brüksel'in güvenleştirmeye aktör rolüne iyice büründüğünü görüyoruz. Başarılı güvenleştirmenin başat kriteri olan dinleyicinin kabulü üzerinden söz konusu argümanın haklılığı kamuoyu araştırmalarından ortaya çıkmaktadır. 11 Eylül sonrası yapılan araştırmalarda AB vatandaşlarının savunma ve dış politika konularında, hükümetlerinin Brüksel ile birlikte hareket etmesi gerektiğine dair fikrin güçlendiği görülmektedir. 1999'da bu oran %68 iken; 2004'te yılında %72'ye yükselmiştir. (Eurobarometer 51, 1999:85). Bir başka Eurobarometer raporunda ise katılımcılara daha detaylı ve fazla sayıda konu hakkındaki görüşleri sorulmuş ve 2004 yılında yapılmış araştırmada şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Örneğin uluslararası terörle savaşta ulusal hükümetlerinin AB ile birlikte hareket etmesini gerektiğini söyleyenlerin oranı %86 iken; bağımsız hareket etmeleri gerektiğini düşünenlerin oranı ancak %11'dir. Organize suçla mücadelede durum yüzde 76'ya yüzde 21; uyuşturucu ile mücadelede yüzde 73'e yüzde 24; çevrenin korunmasında yüzde 67'ye yüzde 25; göç ve sığınmacı politikasında yüzde 58'e 37; ekonomik sorun yaşayan bölgelere destekte yüzde 60'a yüzde 35; savunma konularında yüzde 57'ye yüzde 38 şeklinde bir durum söz konusudur. 2004 yılında ortaya çıkan manzarada AB vatandaşlarının kendi hükümetlerinin tek başına değil, Brüksel'le birlikte hareket etmesini tercih ettiğini görmekteyiz. Bu durumu, Brüksel'in güvenleştirmeye bir aktör olarak ortaya çıktığının bir başka kanıtı olarak değerlendirmek mümkündür (Eurobarometer, 2004: 35). Temel güvenlik sorunlarında Brüksel'in bir otorite olarak belirdiği anlaşılmaktadır. 21 Eylül 2001 gününü Avrupa Konseyi "olağanüstü" toplanmıştır. Toplantının neticesinde terörle "her zamankinden daha fazla mücadele edilmesi" ve AB'nin "öncelikli amacı" olmasına karar verildiği belirtilmiştir (European Council, 2001: 1-2).

AGSB 2003 yılında yayınlanmıştır. 11 Eylül sonrası çalkantılı dünyanın güvenlik merkezli söylemlerinin yanında bir de Irak Krizi ortaya çıkmıştır. Irak Krizi'nde müttefikler arasında Afganistan müdahalesindeki aksine bir çatlak ortaya çıkmıştır. Belge bu çatlağı onarmak ve ABD ve AB'nin benzer tehdit algılamalarına sahip olduğunu teyit etmesi bakımından ittifak ilişkisi için önem taşımaktadır (Haine, 2004: 39). Ancak güvenleştirmeye konusunda ABD ile AB'nin ayrıştığı noktalar bulunmaktadır. ABD'nin "önalıcı" (pre-emptive) kavramına karşı, AB, AGSB'de "önleyici" (preventive) kavramını tercih etmiştir. Önleyici angajman stratejisi, acil birlik gönderimi, insani ve ekonomik yardımlar, polis operasyonları, hukukun üstünlüğü ve etkin çok-tarafılık belgede dikkat çeken konulardır. (Haine, 2004: 46). Belge Avrupa'yı karşı karşıya olduğu beş temel tehdidi şu şekilde sıralamıştır: terör, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suç. Birlik, bu saydığı tehditlerle mücadelenin sadece bir dış politika ve dış güvenlik meselesi olmadığını farkındadır. Haliyle AB'nin ve vatandaşlarının korunması hem iç hem dış güvenlik tedbirleriyle mümkündür (Haine, 2008: 21).

Eurobarometer'ın 2000 ve 2002 yıllarında yaptığı alan araştırmalarını incelemek AB vatandaşlarının 11 Eylül öncesi ve sonrasındaki algılarını görmek anlamında önemlidir. Öncelikle araştırmalardaki ortak bulgu, 11 Eylül sonrasında "korku" hallerinin tamamında bir artışın söz konusu olduğudur. Avrupa'da konvansiyonel savaş korkusu 2000'de yüzde 45'ken, 2002'de yüzde 55'e yükselmiştir. Teröre ilişkin korku yüzde 74'ten yüzde 86'ya çıkmıştır. Kitle imha silahlarına dair korku hali yüzde 61'den yüzde 79'a tırmanmıştır. Avrupa'da nükleer çatışma korkusu yüzde 48'den yüzde 60'a yükselirken; katılımcılar

arasında bir dünya savaşının çıkması korkusu yüzde 40'tan yüzde 60'ın üzerine çıkmıştır (Eurobarometer, 2002: 12-13). Korkularda ortaya çıkan artışın güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerinin kitle tarafından benimsendiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu durumda alınacak tedbirlere yönelik dinleyici kitlenin onay vereceğini öngörmek zor değildir. Bu durumda 11 Eylül sonrasında AB için başarılı güvenlikleştirmeler gerçekleşmiştir diyebiliriz.

11 Eylül sonrasında Brüksel'in güvenlik söylemi içinde altını öncelikle çizdiği konuların başında polis, savcılık ve istihbarat alanındaki işbirliğinin güçlendirilmesi gerekliliğidir. 2002 Haziran Zirvesi'nde bu durum teyit edilirken OSGP'nin iç güvenlik konularındaki rolü de belirginleşmeye başlamıştır. Açıkçası iç güvenlik düzenlemeleri güvenlikleştirmenin en net görüleceği alandır. Örneğin savcılık, polis ve istihbarat birimlerinin yetkilerine dair kanunlar hızlıca meclislerden onay almış ve bütçeleri arttırılmıştır (Lepsius, 2002: 85 akt. Nielsen, 2004: 166). Schengen alanının güvenliğinin güçlendirilmesi maksadıyla "Terörizme karşı Gümrükler ve Ticaret Ortaklığı ve Konteynır Güvenliği İnisyatifi" başlatılmıştır (Haine, 2008:37). Ayrıca Birlik, göç, gümrük ile hayvan ve bitki sağlığı kontrollerini güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra uçuşların güvenliği (EU Commission, Yolcu Verileri), bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve tedarik zinciri diğer güvenlikleştirilen konulardır (Georgiev, 2010:257).

11 Eylül'ün hemen sonrasında Avrupa Yakalama Emri çıkartılmıştır (Hassan, 2010:453). Vize bilgi Sistemi (Kedikli, 2006:71-72) ve Biometrik Kontrol başlatılmıştır (Johnson ve Williams, 2007:36-43). İkinci Nesil Schengen Bilgi Sistemi, Yolcu Verileri Teknolojileri izleme ve gözetime ilişkin tedbirler arasındadır (Leonard, 2010:232-233). Güvenlikleştirmenin başarılı bir şekilde gerçekleştiği bir diğer örnek 2006'da Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından kabul edilen direktifte üyelerin operatörlerinin ellerindeki telefon ve internet verilerini iki yıla kadar ilgili birimlerle paylaşmalarına izin vermesi istenmiştir. Organize suç ve terör olaylarının önlenmesinde ve suçluların yakalanmasında bu verilerin önemi belirtilmiştir. AP'de yapılan bir konuşmada Clarke, bu tür bilgilerin "yaşam enerjisi" olduğunu vurgulamıştır (Goede, 2008:171).

11 Eylül sonrası görülen düzenlemeler yeni kurumsal yapılar meydana getirmiş olması bakımından da güvenlikleştirmenin başarılı olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlar. Örneğin bio-terörle ilgili konularla da ilgilenecek olan Avrupa Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolü Merkezi'nin kurulması; Terörizm Uzmanlar Komitesi, Terörizme Karşı Çalışma Grubu, Europol içinde Anti-Terörizm Görev Gücü'nün oluşturulması güvenlikleştirmenin "aciliyet" nosyonuyla son derece uyumlu bir şekilde hızlıca bürokratik olarak yapılmışlardır.

11 Eylül sonrasında güvenlikleştirici aktörlüğünü test ettiğimiz Brüksel'in yetkileri Lizbon Anlaşması'yla artmıştır. Bu yetki genişlemesi Brüksel'i daha güçlü bir güvenlikleştirici aktör haline getirmiştir. Örneğin artık, Frontex kişisel verileri kuralına uygun bir şekilde işleyebilmektedir. Lizbon Anlaşması'na göre Komisyon'dan terörizm ve ilişkili eylemleri önlemek ve bunlarla mücadele etmek için malvarlığı dondurma gibi uygulamalara ilişkin çerçeve hazırlanması istenmiştir. 2009 yılında kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddelere erişimin engellenmesi için bir Avrupa ağı ile erken uyarı sisteminin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ABD ile varılan Terörist Finansmanını İzleme Programı Anlaşması'yla Komisyon tarafından AB tutulan mali bilgilerinin elde edilmesi ve analizini öngören bir planlama hedefi belirlenmiştir (Tangör ve Sayın, 2011:105). AB içinde finansal hareketliliği izleme ve takip sistemlerinin ve kurallarının geliştirilmesi bir başka güvenlikleştirme örneğidir. 10 Bin Euro ve üstü miktarda taşınan nakit paranın Birlik sınırlarından girerken ya da çıkarken bildirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Avrupa bütünleşmesi tarihi boyunca çok sayıda küresel ve bölgesel sorunla beraber yürütülmüştür. Güvenikleştirme girişimlerinde bütünleşmenin ulaştığı seviyenin korunması her zaman önceliklerden biri olmuştur. Dolayısıyla bütünleşmenin son formu olan AB Brüksel için korunması elzem bir referans nesnedir. Diğer yandan Brüksel Maastricht Antlaşması'ndan itibaren gün geçtikçe otoritesini arttırmaktadır. Otoritesinin artışı ile güvenikleştirici aktör olmak arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. 11 Eylül saldırıları sonrasında yaşanan gelişmelerin Brüksel'in güçlü bir güvenikleştirici aktör olarak ortaya çıktığını gözlemliyoruz. Kurumsal düzenlemeler ile bütünleşmenin derinleştirilmesi Brüksel'i güçlendirmektedir. Diğer yandan uluslararası gelişmelerin ardından Brüksel'i Avrupa'yu temsil eden aktör olarak öne çıkarmaktadır. Bu da Brüksel lehine bir güç üretimi anlamına gelmektedir. Söz konusu durum yapılan kamuoyu çalışmalarında çıkan neticelerle desteklenmektedir. Brüksel bürokratik bir yapı olarak AB'yi – bir diğer ifade ile bütünleşmeyi – ve AB vatandaşlarını referans nesnelere olarak öne çıkartmaktadır. Brüksel'in meşruiyetinin de kaynağı ve varlık nedeni esasen bu iki unsurun korunması noktasında göstereceği performanstır diyebiliriz.

AB, bir referans nesne olmakla birlikte kurumları aracılığıyla kendi kendini referans nesne olarak tayin eden bir güvenikleştirici aktördür. AB'nin bir referans nesne olarak önce "B"si, yani "Birlik" olma durumu korunmalıdır. Çünkü onun temsil ettiği durum, yüzlerce yıllık parçalanmışlığa, sayısız savaşa, otoriterliğe karşı barış, özgürlük ve refahtır. Brüksel'in güvenikleştirici aktör olarak öncelikle bu hususların altını çizmesi son derece doğal bir bürokratik reflektir. 11 Eylül sonrası yapılan kamuoyu çalışmalarında dinleyici kitlenin Brüksel'in güvenikleştirici söylemlerini onayladığı ortaya çıkmaktadır. Brüksel kitlenin geçmiş deneyimlerine, bugünü kavrayışına hitap etmeyi ve mevcut durumla ilgili "tehlikeyi" kitlesine anlatabilmiştir. Zira 11 Eylül sonrası ortaya çıkan yeni kurumlar, yeni politikalar vatandaşlara rağmen gerçekleştirilebilecek durumlar değildir. Gerçekleşse dahi uzun soluklu olmayacağı aşikârdır. Tam bu noktada, AB'nin bir demokrasi projesi olduğunu ve demokratik vatandaşlığı önemsemek zorunda olduğunu hatırlamakta yarar vardır.

Kaynakça

- Ağır, B. S., (2022). Güvenlik Çalışmaları: Kuram, Kavram ve Eleştiri, Nobel, Ankara.
- Ağır, B. S., (2023). "Copenhagen School of Security Studies", (der.) Tayyar Arı, Critical Theories in International Relations: Identity and Security Dilemma, Lexington Books, London: 125-144.
- Anderson, M. ve Bort, E. (2001). The Frontiers of the European Union, Palgrave Macmillan, New York.
- Andrew W. N. (2009). "Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX", JCMS, Cilt: 47, Sayı:2: 333-356.
- Balzacq, T. (2005). "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", European Journal of International Relations, Cilt: 11, Sayı: 2: 171-201.
- Bellamy, A., J (2004). Security Communities and Their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?, Palgrave, New York.
- Bindi, F, (2010). "European Union Foreign Policy: A Historical Overview", The Foreign Policy Of The European Union: Assessing Europe's Role In The World, Der. Federiga Bindi, Brookings Institutions Press, Washington: 11-39.
- Buzan, B., Weaver, O. ve De Wilde J, (1998). Security: A New Framework For Analysis, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London,
- Casier, T. (2008). "The New Neighbours of the European Union: The Compelling Logic of Enlargement?", The Boundaries of EU Enlargement: Finding a Place for Neighbours, Der. Joan DeBardeleben, Palgrave Macmillan, New York: 19-32.
- Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001, (2001) <https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf> (erişim tarihi: 10.11.2024)
- Dalgaard-Nielsen, A. (2004). "Homeland Security: American and European Responses to September 11th", The Politics of European Security, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen: 159-179.
- Diez, T. (2005). "Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'", Millenium – Journal of International Studies, Cilt: 33, Sayı: 613: 613-636.
- EUROBAROMETER 62, Autumn 2005, (2005). https://www.europakommisjonen.no/comm/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf (erişim tarihi, 10.11.2024).
- EUROBAROMETER 51 (1999). Public Opinion in the European Union, Report Number 51, Brussels.
- EUROBAROMETER 61, (2004). Public Opinion in the European Union, Report Number 61, Brussels.
- EUROBAROMETER, (2002). Public Opinion in the European Union, Report Number 57: EU 15 Report, Brussels.
- EUROPEAN COMMISSION, Yolcu Verileri, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/law-enforcement-cooperation/passenger-data_en (erişim tarihi: 12.11.2024).

EUROPEAN COMMISSION, (2010). The EU Internal Security Strategy in Action: Five Steps Towards a More Secure Europe, Communication From The Commission To The European Parliament And The Council, European Commission, COM(2010) 673 final, Brussels,

Geddes, A. (2008). Immigration and European Integration: Beyond Fortress Europe?, Manchester University Press, Manchester, 2008.

Georgiev, V. (2010). "Towards a Common European Border Security Policy", European Security, Cilt: 19, Sayı: 2: 255-274.

Goede, M. D. (2008). "The Politics of Preemption and the War on Terror in Europe", European Journal of International Relations, Cilt: 14, Sayı: 1: 161-185.

Gürsoy, B. (2014). "Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvensizleştirme Süreci", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Haine, J.-Y. (2004). "The Union Inaugural Address", The Politics of European Security, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen: 39-55.

Haine, J.- Y. (2008). "The European Security Strategy Coping with Threats: Is Europe Secure?", The EU and the European Security Strategy, Der. Sven Biscop ve Jan Joel Andersson, Routledge, New York: 21- 41.

Hassan, O. (2010). "Constructing Crises, (In)securitising Terror: The Punctuated Evolution of EU Counter-Terror Strategy", European Security, Cilt: 19, Sayı: 3: 445-466.

Hettne, B. (2008). "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı: 18: 87-106.

Huysmans, J. (2002). "Defining Social Constructivism in Security Studies: The Normative Dilemma of Writing Security", Alternatives: Global, Local, Political, Cilt: 27 Sayı: 1: 41-62.

Johnson, P. ve Williams, R. (2007). "European Securitization and Biometric Identification: The Uses of Genetic Profiling", Ann Ist Super Sanita, Cilt: 43, Sayı: 1: 36-43.

Kedikli, U. (2006). "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 7: 54-79.

Larsen, H. (2004). "Discourse Analysis in the Study of European Foreign Policy", Rethinking European Union Foreign Policy, Der. Ben Tonra, Thomas Christiansen, Manchester University Press, Manchester: 62-80.

Lepsius O. (2002). "The Relationship Between Security and Civil Liberties in the Federal Republic of Germany After September 11", In Fighting Terror: How September 11 is Transforming German-American Relations, American Institute for Contemporary German Studies, Baltimore.

Leonard, S. (2010). "EU Security and Migration Into the European Union: FRONTEX and Securitization Through Practices", European Security, Cilt: 19, Sayı: 2: 231-254.

Manners, I. (2001). "European [Security] Union: From Existential Threat to Ontological Security",

https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/108768568/Ian_Manners_2002_European_securit

y_Union_from_existential_threat_to_ontological_security_COPRI_5.pdf (erişim tarihi: 08.11.2024).

Mitsilegas, V, Jörg, M. ve Rees, W. (2003). *The European Union and Internal Security: Guardian of the People?*, Palgrave Macmillan, New York.

Nunes, I. F. (2011). "Civilian, Normative, and Ethical Power Europe: Role Claims and EU Discourses", *European Foreign Affairs*, Cilt: 16, Sayı: 1: 1-20.

Rumford, C. (2006). "Theorizing Borders", *European Journal of Social Theory*, Cilt: 9, Sayı: 2: 155-169.

Schroeder, U. C. (2009). "Strategy by Stealth? The Development of EU Internal and External Security Strategies", *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt: 10, Sayı: 4: 486- 505.

SPECIAL EUROBAROMETER 371, Internal Security (2011).

http://data.europa.eu/88u/dataset/s998_75_4_ebs371, (erişim tarihi: 11.11.2024)

Şahin, Ç. (2004). "Sözcelerin Gücü Adına... Güç Bush'ta Artık!", *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, Der. Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan, Asam Yayınları, Ankara: 82-101.

Tangör, B. ve Sayın, S. (2011). "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 11, No:1: 85-118.

UzzI, O. (2007). "The Securitization of Others: Fear, Terror, Identity", 6th Pan-European Conference on International Relations: Making Sense of a Pluralist World, 12-15 Eylül: 2-28.

Vuori, J. A. (2008). "Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders", *European Journal of International Relations*, Saga Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, Cilt: 14, Sayı: 1: 65-99.

Weaver, O. (2000). "The EU as a Security Actor: Reflections From a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders", *International Relations Theory and the Politics of European Integration*, Der. Morten Kelstrup ve Michael C. Williams, Routledge, New York: 250- 294.

Zhussıpbek, G. (2009). "2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, No:1: 139-164.

Zılmer-Johns, L. (2004). "The Convention, the IGC and the Great Powers: The ESDP and New Security Threats", *The Politics of European Security*, Der. Jess Pilegaard, Danish Institute for International Studies, Copenhagen: 55-83.